Už viską dėkoju Mamai ir Tėčiui

TURINYS

1 ELONO PASAULIS

2 AFRIKA

3 KANADA

4 PIRMOJI ELONO STARTUOLĖ

5 „PAYPAL“ MAFIJOS TĖVAS

6 PELĖS KOSMOSE

7 „VIEN ELEKTRA“

8 SKAUSMAS, KANČIA IR IŠLIKIMAS

9 SKRYDIS

10 ELEKTROMOBILIO REVANŠAS

11 ELONO MUSKO VIENTISOJO LAUKO TEORIJA

EPILOGAS

1 PRIEDAS

2 PRIEDAS

3 PRIEDAS

PADĖKA

PASTABOS

1. ELONO PASAULIS

„Aš panašus į nenormalų?“ – išsprūdo Elonui Muskui baigiantis ilgai mudviejų vakarienei prašmatniame Silicio slėnio jūrų gėrybių restorane. Atvykau pirmas, užsisakiau džino su toniku ir ramiai įsitaisiau iš patirties žinodamas, kad jis kaip visada vėluos. Pasirodė maždaug po penkiolikos minučių: odiniai batai, firminiai džinsai, languoti marškiniai. Elono ūgis – apie 6,1 pėdos (1,85 m), bet visi pažįstami sako, kad jis kur kas aukštesnis. O dar neįtikėtinai plačių pečių ir tvirtas. Kitas tokį sudėjimą laikytų pranašumu ir įžengtų išpūtęs krūtinę kaip alfa patinas. Bet ne – jo laikysena veik drovi. Eina Elonas šiek tiek nulenkęs galvą, priėjęs prie stalelio sveikindamasis spusteli ranką ir klesteli. Apsipratęs po kelių minučių atsipalaiduoja.

Muskas pakvietė mane vakarienės norėdamas dėl kai ko susitarti. Prieš pusantrų metų pranešiau ketinąs rašyti apie jį knygą, o jis atsakė, kad jo planuose ji nenumatyta. Jo „ne“ mane užgavo, bet drauge ir paskatino: pasiduoti nesu pratęs. Jei reikės rašyti knygą be jo, tebūnie. Musko įmones paliko daugybė žmonių − jie tikrai norės pasikalbėti, be to, pažinojau nemažai jo draugų. Ilgus mėnesius šnekinau tai vieną, tai kitą, apklausiau gal du šimtus ar apie tiek žmonių ir arenoje vėl pasirodė Muskas. Paskambinęs man į namus pareiškė, kad yra du keliai: jis gali labai apsunkinti man gyvenimą arba vis dėlto padėti. Jis pasirengęs bendradarbiauti, jei prieš išleisdamas knygą leisiu jam perskaityti ją ir papildyti jo pastabomis. Sakė nesikišiantis į tekstą, bet norintis turėti galimybę pakeisti, jo manymu, netikslias arba dalyko esmę iškreipiančias vietas. Supratau, kodėl jis to siekia. Muskas tiesiog norėjo pats kontroliuoti savo gyvenimo aprašymą. Be to, iš prigimties būdamas mokslininko prigimties, jis negalėjo pakęsti faktų iškraipymo. Knygos puslapiuose įamžinta klaida būtų niekad nedavusi ramybės jo sielai. Supratau jo požiūrį, bet dėl profesinių, asmeninių ir praktinių priežasčių negalėjau duoti jam skaityti knygos. Muskas turi savąją tiesos versiją, nebūtinai priimtiną visam pasauliui. Be to, jis linkęs pernelyg išsamiai atsakinėti net į paprasčiausius klausimus, tad baiminausi trisdešimties puslapių pastabų. Vis dėlto susitarėme drauge pavakarieniauti, viską aptarti ir pažiūrėti, kas iš to išeis.

Pokalbis prasidėjo nuo diskusijos apie viešųjų ryšių atstovus. Muskas garsėja gebėjimu keisti savuosius viešųjų ryšių specialistus – kaip tik tuo metu „Tesla“ vėl ieškojo naujo komunikacijos vadovo. „Kas geriausias viešųjų ryšių specialistas pasaulyje?“ – pasiteiravo tipiška muskiška maniera. Tada pakalbėjome apie bendrus pažįstamus, Howardą Hughesą ir „Teslos“ gamyklą. Priėjus padavėjui, Muskas paprašė patarti, kas tiktų jo beangliavandenei dietai, ir apsistojo ties keptu omaru kalmarų rašalo padaže. Derybos dar neprasidėjo, o jis jau įsišnekėjo. Ėmė kalbėti apie savo didžiausią baimę, verčiančią pakirsti vidurnaktį: regis, vienas iš „Google“ steigėjų ir bendrovės vadovas Larry’s Page’as gali sukurti ištisą dirbtinį intelektą turinčių robotų parką, pajėgų

sunaikinti visą žmoniją. „Esu tuo labai susirūpinęs“, – prisipažino jis. Musko nė kiek neguodė net tai, kad Page’as – labai artimas jo bičiulis, kad jis žinojo jį esant geros širdies žmogų, o ne kokį Daktarą Blogį*. Iš esmės tai ir buvo problema. Geriečio Page’o prigimtis neleido jam net įsivaizduoti, kad mašinos gali nepaklusti žmogui. „Nesu toks optimistas, – dėstė Muskas. – Jis gali sukurti ką nors pavojinga netyčia.“ Tada greitai sukirto padavėjo atneštą maistą. Būtent − ne suvalgė, o tiesiog prarijo keliais dideliais kąsniais. Praradęs viltį pakelti jam nuotaiką ir užmegzti nerūpestingą pokalbį, pasiūliau dalį kepsnio iš savo lėkštės. Planas suveikė, bet sėkmė truko... kokias pusantros minutės. Mėsa. Kąsnis. Nėra.

Gerokai užtrukau, kol pakreipiau Musko mintis nuo pesimistinių kalbų apie dirbtinį intelektą prie aktualios temos. Taip pamažu artėjant prie knygos, jis ėmė klausinėti, kodėl noriu rašyti apie jį, spėliojo, kokie mano ketinimai. Nutaikęs momentą perėmiau pokalbio giją. Adrenalinas ir džinas padarė savo darbą − pradėjau kažką panašaus į dvidešimt penkių minučių pamokslą, kodėl jis turėtų leisti man knaisiotis po jo gyvenimą ir atsisakyti bet kokios jo prašomos kontrolės. Postringavau apie privalomą išnašų ribotumą, pernelyg didelį jo norą viską kontroliuoti, apie tai, kad jis nesąmoningai užgauna mano, kaip sąžiningo žurnalisto, savimeilę. Didžiai mano nuostabai, po poros minučių jis nutraukė mane: „Gerai.“ Ryžtas Muskui − viena didžiausių vertybių, jis gerbia žmones, kurie, net išgirdę neigiamą atsakymą, nesiliauja siekę tikslo. Dešimtys žurnalistų dar iki manęs kreipėsi į jį su prašymu padėti rašyti knygą, bet tik aš vienas pasirodžiau toks užsispyręs šiknius, kuris nesitraukė po pirmo neigiamo atsakymo. Panašu, kad jam tai patiko.

Vakarienę baigėme maloniu pokalbiu, o Musko beangliavandenė dieta nuėjo niekais. Pasirodė padavėjas su milžinišku geltonos cukraus vatos desertu ir jis puolė rankomis plėšyti jį dideliais gabalais. Sutarta. Muskas leido bendrauti su jo bendrovių vadovais, draugais ir šeima. Kol parašysiu knygą, susitarėme kartą per mėnesį vakarieniauti kartu. Muskas pirmąkart ryžosi atverti žurnalistui užkulisinę savo pasaulio pusę. Po dviejų su puse valandų nuo pokalbio pradžios jis padėjo ant stalo rankas lyg ir ketindamas atsistoti, bet susilaikė, įsistebeilijo į mane ir uždavė neįtikėtiną klausimą: „Aš panašus į nenormalų?“ Akimirką netekau žado, o visos sužadintos mano sinapsės bandė suvokti, ar tai ne pinklės, o jei taip, kaip atsakyti mandagiai. Tik po ilgo kartu praleisto laiko supratau, kad šį klausimą Muskas adresavo greičiau sau, nei man. Bet koks mano atsakymas nebūtų turėjęs prasmės. Muskas kiek palūkuriavo ir paklausęs, ar gali manimi pasitikėti, pažvelgė tiesiai į akis lyg norėdamas apsispręsti galutinai. Nepraėjus nė akimirkai paspaudėme vienas kitam rankas ir jis nurūko savo raudonu sedanu „Tesla Model S“.

---

* Blogį įkūnijantis personažas iš „Ostino Pauerso“ filmų serijos. *Vert. past.*

BET KOKS PASAKOJIMAS APIE ELONĄ MUSKĄ turėtų prasidėti Kalifornijos Los Andželo priemiestyje Hotorne, „SpaceX“ būstinėje, įsikūrusioje netoli Los Andželo tarptautinio oro uosto. Pakeliui į Musko kabinetą lankytojus pasitinka du dideli ant sienos kabantys Marso plakatai: kairėje Marsas šiandien – šalta nyki raudona planeta, dešinėje Marsas – skęstanti žalumoje, vandenynų supama žemė. Planeta „sušildyta“ ir pritaikyta gyventi žmonėms. Muskas padarys viską, kad įgyvendintų šią viziją. Jo gyvenimo tikslas – padėti žmonijai kolonizuoti visatą. „Norėčiau mirti žinodamas, kad žmonijos laukia šviesi ateitis, – sako jis. – Jei išmoktume įsisavinti atsikuriančiąją energiją, taptume tarpplanetine rūšimi, įkūrusia apsirūpinančią civilizaciją kitoje planetoje – užbėgtume už akių jau besipildančiam ir žmonių sąmonę temdančiam blogiausiam scenarijui, tada... – jis patyli, – būtų tikrai šaunu.“

Jei tai, ką sako ir daro Muskas, atrodo absurdiška, vadinasi, tam tikra prasme taip ir yra. Pavyzdžiui, tąkart per mūsų pokalbį asistentas padavė jam porciją grietininių ledų su sausainėliais ir pabarstukais, o jis, išsitepęs desertu apatinę lūpą, toliau nuoširdžiai postringavo apie siekį išsaugoti žmoniją.

Muskas, visada pasirengęs imtis neįmanomų dalykų, tapo Silicio slėnio dievaičiu: kiti vadovai, tokie kaip Page’as, apie jį kalba su nuolankia pagarba, o pradedantieji siekia „būti kaip Elonas“ – lygiai taip prieš kelis dešimtmečius jie mėgdžiojo Steve’ą Jobsą. Tačiau Silicio slėnis − iškreiptos realybės, fantazijų pasaulis, o už jo ribų Muskas dažnai laikomas kur kas prieštaringesne asmenybe − kaip vyrukas, savo elektromobiliais, saulės kolektoriais ir raketomis žadinantis apgaulingas viltis. Pamirškite Steve’ą Jobsą. Muskas – tai Phineaso Tayloro Barnumo*, susikrovusio neregėtus turtus iš žmonių baimės ir neapykantos sau patiems, mokslinės fantastikos žanro versija. Įsigykite „Teslos“ automobilį. Kuriam laikui pamirškite, kokiu šiukšlynu pavertėte Žemę.

Ilgą laiką pritariau pastarajai nuomonei, tačiau Muskas apstulbino mane atsiskleisdamas kaip kilnių ketinimų kupinas svajotojas – Silicio slėnio technoutopistų klubo aktyvistas. Jiems priklauso ir Ayn Rend* gerbėjai, ir inžinieriai absoliutistai, savo hiperlogiškose pasaulėžiūrose randantys atsakymus į visus klausimus. Tik duokit jiems kelią, ir jie išspręs visas jūsų problemas. Vieną dieną, gana greitai, galėsime perkelti savo smegenis į kompiuterį ir atsipūtę stebėti, kaip viskuo rūpinasi matematiniai algoritmai. Daugelis jų idėjų įkvepia, kai kurie jų darbai naudingi, tačiau net ir patys technoutopistai pavargsta nuo savo banalybių ir nesibaigiančių kalbų apie nieką. Dar labiau trikdo jų pagrindinis leitmotyvas, esą žmonės – nepavykęs produktas, o žmonija – įkyrėjusi visatos našta, ir elgtis su ja reikia atitinkamai. Kai matydavau Muską Silicio slėnio

* 19 a. amerikiečių politikas, verslininkas ir pramogų pasaulio atstovas, garsėjęs kaip apgaulės meistras. *Vert. past.*
* 20 a. amerikiečių rašytoja, filosofė, scenaristė, objektyvizmo filosofijos pradidinkė. *Vert. past.*

renginiuose, jo pretenzingos kalbos atrodė pasiskolintos iš technoutopistų repertuaro. Bet labiausiai erzino tai, kad Musko bendrovės, įsteigtos gelbėti pasaulį, nė iš tolo neatrodė gebančios tą padaryti.

Bet 2012-ųjų pradžioje visi mes, cinikai, turėjome pripažinti jo laimėjimus. Kitados išjuoktos Musko bendrovės sėkmingai darė unikalius dalykus. „SpaceX“ nuskraidino kapsulę su kroviniais į Tarptautinę kosminę stotį ir saugiai sugrąžino ją į Žemę. „Tesla Motors“ išleido „Model S“ – gražų visiškai elektrinį sedaną, atėmusį amą visai automobilių pramonei ir nušluosčiusį nosį solidžiajam Detroitui. Šie du žygdarbiai iškėlė Muską į neregėtas verslo titanų aukštumas. Panašiais pasiekimais dviejose tokiose skirtingose srityse galėjo pasigirti nebent Steve’as Jobsas: kartkartėmis tais pačiais metais jis išleisdavo naują „Apple“ produktą ir gerą „Pixar“ filmuką. Tačiau Muskui to per maža. Jis − dar ir sparčiai augančios ir jau pasirengusios įžengti į biržą saulės energetikos bendrovės „SolarCity“ stambiausias akcininkas bei valdybos pirmininkas. Kažkokiu būdu jis sugebėjo kosmoso, automobilių ir energetikos sektoriams vienu ypu suteikti tokį postūmį, kokio šie nebuvo patyrę dešimtmečiais.

2012-aisiais nusprendžiau pats pasidomėti Musko asmenybe ir parašyti apie jį vedamąjį *Bloomberg Businessweek*. Tuomet visą jo gyvenimą tvarkė padėjėja, ištikimoji Mary Beth Brown. Ji ir pakvietė mane apsilankyti toje vietoje, kurią vėliau pavadinau Musko Žeme.

Visus, atvykusius pirmąkart, Musko Žemės vaizdai verčia palaužyti galvą. Automobilį prašoma palikti Hotorne, aikštelėje prie Raketų kelio 1-uoju numeriu pažymėto pastato, kur įsikūrusi pagrindinė „SpaceX“ būstinė. Ir kuo gi tas Hotornas galėtų sudominti? Tai nykus Los Andželo apygardos miestas, kuriame skurdžių namų ir tokių pat krautuvėlių bei užkandinių apsupty stūkso didžiuliai pramonės kompleksai, pastatyti, regis, dar nuobodžių keturkampių dėžučių architektūrinio stiliaus klestėjimo metais. Negi Elonas Muskas tikrai įkurdino savo bendrovę šio šiukšlyno viduryje? Reginys ima įgyti šiokią tokią prasmę tik pastebėjus 550 tūkst. kvadratinių pėdų (apie 51 tūkst. m^2) pastatą, traukiantį žvilgsnį neįprasto baltumo atspalviu, matyt, simbolizuojančiu kūno, dvasios ir proto darnos idėją. Tai ir yra pagrindinis „SpaceX“ pastatas.

Ir tik įžengęs pro paradines duris pajunti visą šio žmogaus darbų didybę. Vidury Los Andželo Muskas iš tikro pastatė kosminių raketų įmonę, tuo pat metu gaminančią ne vieną raketą. Ji gamina jų daug ir pradeda nuo nulinio ciklo. Įmonė – viena milžiniška erdvė, kurioje atliekami visi darbai. Beveik pačiame jos gale įrengtos tiekimo zonos, per kurias pristatomas metalas, vėliau transportuojamas į dviaukščius suvirinimo aparatus. Vienoje pusėje baltais chalatais vilkintys technikai surinkinėja motinines plokštes, radijo ryšio ir kitą elektroninę įrangą. Kiti specialioje sandarioje stiklo kameroje triūsia prie kapsulių, kurias raketos gabens į Kosminę stotį. Tatuiruoti vyrukai su bandanomis garsiai klausosi „Van Halen“ raizgydami raketų variklių kabelius. Keletas baigtų raketos korpusų, išrikiuotų vienas paskui kitą, laukia pakraunami į sunkvežimius. Dar

daugiau raketų kitoje pastato dalyje paruoštos nudažyti baltai. Vienu žvilgsniu aprėpti visą gamyklą nelengva. Prie gausybės įmantrių įrenginių be perstojo zuja šimtai žmonių.

Tai tik pirmuoju numeriu pažymėtas Musko Žemės pastatas. „SpaceX“ įsigijo dar keletą, anksčiau priklausiusių „Boeing“ gamyklai. Juose buvo gaminami „Boeing 747“ fiuzeliažai. Vieno šių pastatų stogas lenktas tarsi orlaivių angaro. Jame įsikūrusi „Teslos“ mokslinių tyrimų, plėtros ir dizaino studija. Būtent čia buvo sukurtas bendrovės sedanas „Model S“, vėliau – ir padidinto pravažumo krosoveris „Model X“. Prie studijos esančios automobilių aikštelės teritorijoje „Tesla“ pastatė Los Andželo vairuotojams nemokamą elektromobilių įkrovimo stotį. Ją nesunku pastebėti, nes Muskas raudoną ir baltą obeliską su „Teslos“ logotipu įtaisė bekraščio baseino viduryje.

Būtent per pirmąjį interviu, įvykusį dizaino studijoje, ėmiau suprasti Musko kalbėseną ir elgseną. Jis pasitiki savimi, bet ne visada deramai tą parodo. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti drovus ir nerangus. Vis dar pastebimo, nors pamažu nykstančio Pietų Afrikos akcento žavesys neatsveria jo nelabai rišlios, užsikertančios kalbos manieros. Kaip ir daugelis fizikų ar inžinierių, Muskas vis nutyla ieškodamas tinkamų žodžių, dažnai ima kažką murmėti, o paskui, neištiesdamas pagalbos rankos ir nieko neaiškindamas, darda į kokios nors techninės ar mokslinės problemos triušio urvą. Tikisi, kad patys susivoksite. Bet tokia jo kalbėsena anaiptol neatstumia. Muskas žarsto juokelius ir atrodo žavus. Tačiau per kiekvieną pokalbį su juo tvyro įtampa ir aiškus tikslo siekis. Iš esmės jis neaušina burnos šiaip sau. (Prireikė ne mažiau nei trisdešimt valandų pokalbių, kad Muskas atsipalaiduotų ir atvertų man gilesnį savo psichikos ir asmenybės lygį.)

Daugelis aukšto rango vadovų turi pulką pagalbininkų. O Muskas po savo valdas dažniausiai vaikšto vienas. Jis ne iš tų vyrukų, kurie „pakimba“ restoranuose. Jis tų valdų savininkas ir valdytojas. Mudu kalbėjomės vaikštinėdami po pirmąjį dizaino studijos aukštą, jis tikrino prototipų detales ir automobilius. Kiekvienąkart jam stabtelėjus atskubėję darbuotojai apipildavo jį informacijos srautu. Jis įdėmiai išklausydavo, pagalvodavo ir, jei pritardavo, linktelėdavo galva. Žmonės išsiskirstydavo, o Muskas eidavo prie kito informacijos „srauto“. Vienoje vietoje „Teslos“ kūrybinis vadovas Franzas von Holzhausenas paprašė Musko įvertinti gautas naujas „Model S“ padangas ir ratlankius bei „Model X“ sėdynių išsidėstymą. Pasitarę jiedu nuėjo į galinį kabinetą, kur modernios programinės įrangos pardavėjo atstovai aukštos kokybės grafiniais kompiuteriais buvo parengę Muskui pristatymą. Jie norėjo pademonstruoti naują 3-D vizualizavimo technologiją (angl. *rendering*), leisiančią „Teslai“ baigti virtualaus „Model S“ dizaino paieškas ir iš arti apžiūrėti įvairių objektų, pavyzdžiui, šešėlių ir gatvės apšvietimo, atspindžius ant automobilio korpuso. „Tesla“ inžinieriams labai reikėjo šios kompiuterinės sistemos − laukė tik Musko palaiminimo. Jie kaip įmanydami stengėsi įteigti jam šio pirkinio svarbą, bet pro grąžtų ir didelių pramoninių ventiliatorių gausmą vardijami prekės privalumai buvo vos girdimi.

Muskas odiniais batais, firminiais džinsais ir juodais marškinėliais, tapusiais beveik jo darbo uniforma, stovėjo užsidėjęs 3-D akinius ir nė krust. Paskui pažadėjęs apsvarstyti siūlymą perėjo prie didžiausio triukšmo šaltinio – dirbtuvių kūrybinės studijos gale, kur „Teslos“ inžinieriai montavo pastolius prie trisdešimt pėdų (apie 9 m) dekoratyvinių bokštų, žymėsiančių įkrovimo stotis. „Šie daikčiukai, atrodo, galėtų atlaikyti penktos kategorijos uraganą, – tarė Muskas. – Truputį paploninkime.“ Galų gale mudu įsėdome į jo juodąjį „Model S“ ir akimirksniu atsidūrėme prie pagrindinio „SpaceX“ pastato. „Manau, kad per daug sumanių žmonių siekia informatikų, finansininkų ar teisininkų karjeros, – pakeliui tarė jis. – Tai viena priežasčių, kodėl aplink mus per maža naujovių.“

MUSKO ŽEMĖ BUVO ATRADIMAS.

2000-aisiais atvykau į Silicio slėnį ir apsigyvenau San Fransisko Tenderloino rajone, į kurį vietiniai patartų nekelti nė kojos. Jame nesunku išvysti ką nors maunantis kelnes ir šlapinantis tarp stovinčių automobilių arba atsitrenkti į pamišėlį, daužantį galva autobusų stotelės sieną. Prastos reputacijos baruose šalia vietos striptizo klubų transvestitai priekabiauja prie smalsių verslininkų, o girtuokliai miega tiesiog ant suoliukų ir dergia po savimi, tarsi tai būtų kasdienis tingaus sekmadienio ritualas. Ši atšiauri ir pavojinga San Fransisko dalis – puiki vieta stebėti, kaip žlunga internetinės svajonės.

San Fransisko istorija neatsiejama nuo žmogaus godumo. Miestas iškilo aukso karštinės metais ir net katastrofiškas žemės drebėjimas neįstengė numaldyti jo pasipelnymo troškulio. Nesileiskite mulkinami granolos mėgėjų giesmių. Pakilimai ir nuosmukiai – štai vienintelis šio miesto ritmas. 2000-aisiais San Fransiskas išgyveno visų pakilimų pakilimą, miestą užvaldė vartojimo godulys. Buvo nuostabus metas, kai kone visa žmonija pasidavė greito praturtėjimo fantazijai, internetinei beprotybei. Šios masinės apgaulės impulsai buvo aiškiai juntami – miestas gaudė ir vibravo. Taigi gyvenau San Fransisko blogiausios reputacijos rajone ir stebėjau, kaip aukštai kilti ir kaip žemai smukti gali žmonės, tapę besaikiais vartotojais.

Žinoma daug istorijų apie beprotišką to meto verslą. Norint įkurti perspektyvią bendrovę, nebereikėjo gaminti to, ką žmonės norėtų pirkti. Pakakdavo sugalvoti bet kokią su internetu susijusią idėją ir pagarsinti žinią apie ją visam pasauliui, kad investuotojai finansuotų jūsų mintinį eksperimentą. Svarbiausias tikslas buvo uždirbti kuo daugiau pinigų per kuo trumpesnį laiką, nes visi suprato, bent jau nujautė, kad realybė anksčiau ar vėliau viską sugrąžins į savo vietas.

Silicio slėnio gyventojai pernelyg tiesiogiai suprato posakį „dirbk iki nukritimo, linksminkis iki pakvaišimo“. Trisdešimtmečiai, keturiasdešimtmečiai ir penkiasdešimtmečiai plušėjo kiaurą parą. Maži darbo kambarėliai tapo laikinais namais, niekas nesirūpino asmens higiena. Keista, bet

norintieji iš Nieko tapti Kuo nors turėjo labai stengtis. Užtat atėjus poilsio laikui turėjo marias galimybių atsipalaiduoti visiškai. Moderniausios to meto bendrovės ir visuomenės informavimo milžinės buvo įnikusios į tarpusavio lenktynes – stengėsi pranokti viena kitą kaip vakarėlių žinovės. Senosios pakraipos atstovės stengėsi neatsilikti, tad nuolat pirko reklamines vietas koncertuose, samdė šokėjus, akrobatus, „Barenaked Ladies“, vaišino alkoholiniais gėrimais. Jaunieji technologai vaikštinėdavo viešumoje su nemokamais viskio bei kolos kokteiliais rankose ir kilnojamuosiuose tualetuose uostydavo kokainą. Karaliavo godumas ir asmeniniai interesai.

Geri laikai gausiai aprašyti, o blogieji nutylėti. Nieko nuostabaus. Prisiminti beprotiškos gausos laikus maloniau, negu stebėti jų paliktą chaosą.

Teisybės dėlei pasakykime, kad sprogus greito praturtėjimo internete iliuzijoms San Fransiską ir Silicio slėnį ištiko gili depresija. Nesibaigianti šventė baigėsi. Tenderloino gatvėse 6 val. ryto prostitutės nebesiūlė rytinės meilės: „Užeik, mielasis, meilė geriau už kavą!“ Prekybos mugėse vietoj „Barenaked Ladies“ − atsitiktinė Neilo Diamondo dainų atlikėjų grupė, vieni kiti nemokami marškinėliai ir gėdos kartėlis.

Informacinių technologijų pramonė nebeišmanė, ką daryti. Rizikos kapitalistai, aklai investavę internetinio burbulo metais, nebenorėjo žlugti galutinai ir liovėsi finansavę naujus rizikingus projektus. Ambicingas verslininkų idėjas pakeitė patys kukliausi ketinimai. Silicio slėnyje prasidėjo masinė „reabilitacija“. Skamba melodramatiškai, bet tai tiesa. Milijonai protingų žmonių tikėjo kuriantys ateitį. Ir štai... šnipštas! Staiga tapo madinga elgtis apdairiai.

Šio nerimo pėdsakus galima atsekti visose tuo metu įsteigtose bendrovėse ir to laikotarpio idėjose. „Google“ pasirodė ir suklestėjo maždaug 2002-aisiais, bet ji buvo kitokia. Tarp „Google“ ir „Apple“ „iPhone“ pasirodymo 2007 metais – pilka nepastebimų, nykių bendrovių masė. Ką tik atsiradusios naujovės, „Facebook“ ir „Twitter“, nepanėšėjo į ankstesnes – „Hewlett-Packard“, „Intel“, „Sun Microsystems“, kurios gamino fizinius produktus ir buvo įtraukusios į šį procesą dešimtis tūkstančių žmonių. Paskesniais metais rizikingą tikslą kurti naujas pramonės šakas ir skleisti naujas didingas idėjas pakeitė siekis lengvai užsidirbti linksminant vartotojus paprastomis programėlėmis ir reklamomis. „Šviesiausi mano kartos protai svarsto, kaip priversti žmones spustelėti reklamą, – išsitarė vienas pirmųjų „Facebook“ inžinierių Jeffas Hammerbacheris. – Ir tai užknisa.“ Silicio slėnis išsipūtė kaip Holivudas, o jo vartotojai giliai nugrimzdo į save ir įniko į virtualų gyvenimą.

Kad tokia rimtis inovacijų srityje gali būti kur kas didesnių problemų požymis, vienas pirmųjų pastebėjo Jonathanas Huebneris, fizikas iš Pentagono karinio jūrų laivyno oro pajėgų centro Čainaleike (Kalifornija). Huebneris yra serialo *Leave it to Beaver* (*Palikite tai Beaveriui*) personažo − prekeivio mirtimi − antrininkas. Vidutinio amžiaus, liesas, praplikęs, mėgsta mūvėti

murzino atspalvio chaki kelnes, vilkėti marškinius rudais dryželiais ir tos pačios chaki spalvos storos drobės švarką. Nuo 1985 metų jis kuria ginklus, domisi naujausiomis medžiagų, energijos ir programavimo technologijomis. Po interneto bendrovių burbulo (angl. *dot-com bust*) jį ėmė pastebimai erzinti ant jo stalo vis gulantys nuobodžių inovacijų siūlymai. 2005 m. Huebneris parašė straipsnį *A Possible Declining Trend in Worldwide Innovation* (*Galima inovacijų mažėjimo tendencija visame pasaulyje*), ir tai buvo jei ne kaltinimas, tai bent jau grėsmingas įspėjimas Silicio slėniui.

Norėdamas aiškiau išdėstyti savo įžvalgas dėl inovacijų, Huebneris pasitelkė medžio metaforą. Pasak jo, žmogus jau užlipo kamienu ir storosiomis šakomis, t. y. įgyvendino didžiąją dalį tikrai svarbių idėjų – išrado ratą, elektrą, orlaivį, telefoną, radijo imtuvą. Dabar mes, kyburiuodami pačioje medžio viršūnėje, ant pačių ploniausių šakelių, daugių daugiausia tobulinam praeities išradimus. Savo pozicijai pagrįsti Huebneris pateikė faktą, kad išties svarbių atradimų dažnis vis mažėja. Be to, jo pateiktais duomenimis, sumažėjo ir vienam gyventojui tenkančių patentų skaičius. „Manau, kad mūsų tikimybė pakartoti šimtą geriausių išradimų tolydžio mažėja, – pokalbio metu pasakė Huebneris. – Inovatyvumas – ribotas išteklius.“

Huebneris numatė, kad žmonijai prireiks penkerių metų jo mąstymui suvokti, ir, pasirodo, beveik neklydo. Maždaug 2010-aisias vienas iš „PayPal“ įkūrėjų ir pirmųjų „Facebook“ finansuotojų Peteris Thielas ėmė skleisti mintį, kad technologijų pramonė nuvylė žmoniją. „Norėjome skraidančių automobilių, o gavome tik 140 simbolių“, – teigė jis, ir ši frazė tapo jo rizikos kapitalo bendrovės „Founders Fund“ šūkiu. Esė *What Happened to the Future* (*Kas nutiko ateičiai*) Thielas su savo šalininkais aiškina, kodėl „Twitter“, jo 140 simbolių žinutės ir panašūs išradimai nepateisino žmonijos lūkesčių. Jo manymu, mokslinė fantastika, anksčiau šlovinusi ateitį, pasuko distopijos kryptimi, nes žmonėms nebeatrodo, kad technologijos gali pakeisti pasaulį.

Pritariau tokiai nuomonei iki pat savo pirmojo vizito į Musko Žemę. Nors Muskas anaiptol nesistengė slėpti savo laimėjimų, tik nedaugelis pašalinių buvo lankęsi jo gamyklose, mokslinių tyrimų centruose, transporto priemonių cechuose ir tiesiogiai matę jo veiklos mastus. Muskas perėmė didelę dalį Silicio slėnio etikos – sparčios pažangos siekį, laisvę nuo hierarchinės organizacijos struktūros − ir pritaikė ją tobulindamas dideles fantastiškas mašinas bei kurdamas naujoves, galinčias užtikrinti realius proveržius, kurių mums taip trūko.

Iš esmės Muskas pats buvo prisidėjęs prie sumaišties. 1995-aisiais, vos baigęs universitetą, jis atsidūrė įsišėlstančios interneto manijos sūkuryje − įsteigė bendrovę „Zip2“, primityvią „Google Maps“ ir „Yelp“ samplaiką. Pirmasis verslas baigėsi didele ir greita pergale. 1995 metais „Compaq“ už 307 mln. dolerių įsigijo „Zip2“. Iš šio sandorio Muskas uždirbo 22 mln. ir beveik viską investavo

į naują verslą, vėliau tapusį „PayPal“. Būdamas didžiausias „PayPal“ akcininkas, jis fantastiškai praturtėjo 2002-aisiais pardavęs ją bendrovei „eBay“ už 1,5 mlrd.

Užuot slampinėjęs po Silicio slėnį ir persiėmęs kolegų baime, Muskas išvyko į Los Andželą. Tuometė gyvenimiškoji išmintis sakė, kad reikia giliai įkvėpti ir palaukti, kol į tinklą įplauks kita didelė žuvis. Muskas jos nepaisė – šimtą milijonų metė į „SpaceX“, septyniasdešimt – į „Teslą“, dešimt – į „SolarCity“. Konstruoti pinigų naikinimo mašinos jis neketino, tačiau jei būtų norėjęs sužlugdyti savo likimą, geresnio kelio už pasirinktąjį nebūtų radęs. Jis tapo vienvaldžiu ypač didelės rizikos kapitalo verslo savininku ir, lyg to neužtektų, ėmėsi gaminti itin sudėtingas fizines prekes dviejose brangiausiose pasaulio vietose – Los Andžele ir Silicio slėnyje. Musko bendrovės nuo pat pradžių stengėsi pačios pasigaminti ką tik įmanoma ir perprasminti viską, kas kosmoso, automobilių ar saulės energetikos pramonėse buvo visuotinai įprasta.

Musko „SpaceX“ varžosi su JAV karinės pramonės komplekso milžinais, įskaitant „Lockheed Martin“ bei „Boeing“, ir net ištisomis šalimis, ypač Rusija ir Kinija. „SpaceX“ pelnė pigaus karinės pramonės tiekėjo vardą, tačiau norint laimėti to nepakanka. Aeronautikos pramonėje gausu politikos, užkulisinių žaidimų ir protekcionizmo, keliančių grėsmę pačiai kapitalizmo esmei. Su panašiomis jėgomis susidūrė Steve’as Jobsas, pamėginęs išleisti į rinką „iPod“ ir „iTunes“– prieš jį stojo visa muzikos įrašų pramonė. Bet turėti reikalų su kaprizingais muzikos įrašų pramonės luditais – vieni juokai, kas kita susidurti su Musko priešininkais, kurių darbas – kurti ginklus ir ištisas valstybes. „SpaceX“ bando tiksliai – tiesiai ant savo paleidimo platformų − nutupdyti daugkartines raketas, nugabenusias savo krovinius į kosmosą ir grįžtančias atgal į Žemę. Įvaldžiusi šią technologiją bendrovė įgytų milžinišką pranašumą prieš konkurentus, beveik garantuotai išstumtų kai kuriuos aeronautikos pramonės senbuvius iš rinkos, o tada Jungtinės Amerikos Valstijos taptų krovinių ir astronautų gabenimo į kosmosą lyderės. Musko manymu, tokia grėsmė labai pagausino nuožmių jo priešų gretas. „Sąrašas žmonių, kurie dėl mano mirties ašarų nelietų, ilgėja, – prisipažįsta Muskas. – Šeima nerimauja, kad rusai mane pašalins iš kelio.“

Per „Tesla Motors“ Muskas bando pakeisti automobilių gamybos ir prekybos įpročius, tuo pat metu kurdamas pasaulinį įkrovimo stočių tinklą. Užuot gaminusi hibridus, kurie, Musko žargonu tariant, tėra „sąlygiškai optimalus kompromisas, „Tesla“ kuria automobilius, varomus tik elektra − tokius, kurie ne tik atitiktų žmonių troškimus, bet ir pranoktų dabartines technologijas. „Tesla“ neparduoda savo automobilių per agentus, prekiauja jais internetu ir prabangiuose prekybos centruose, įsikūrusiuose „Apple“ stiliaus salonuose. Be to, bendrovė nesitiki daug uždirbti iš transporto priemonių priežiūros – elektromobiliams nereikia keisti alyvos ir kitų įprastiems automobiliams būtinų paslaugų. „Teslos“ taikomas tiesioginių pardavimų modelis – atviras iššūkis automobilių prekybos agentams, įpratusiems derėtis su savo klientais ir krautis pelną iš tiesiog

nerealiai didelių techninės priežiūros mokesčių. Bendrovės įkrovimo stotys įrengtos prie daugelio pagrindinių JAV, Europos ir Azijos greitkelių; sugaišus jose vos 20 minučių galima nuvažiuoti šimtus mylių. Šios stotys gauna energiją iš saulės baterijų, todėl „Teslos“ automobilių savininkams jų įkrovimas nieko nekainuoja. Tuo metu, kai didžioji dalis Amerikos infrastuktūros nyksta, Muskas kuria futuristinę vientisą transporto sistemą, kuri leis Jungtinėms Amerikos Valstijoms per žingsnį aplenkti visą kitą pasaulį. Ši Musko vizija, o pastaruoju metu ir jo veiksmai, regis, susieja visa geriausia, ką esame paveldėję iš Henry'o Fordo ir Johno Davisono Rockefellerio.

Muskas finansavo didžiausią saulės energijos plokščių montuotoją ir įmonių bei privataus sektoriaus kreditorę − „SolarCity“. Jis padėjo suformuluoti šios bendrovės koncepciją ir yra jos valdybos pirmininkas, o ją valdo jo pusbroliai Lyndonas ir Peteris Rive'ai. „SolarCity“ sumažino daugelį komunalinių išlaidų ir pelnytai tapo didžiausia komunalinių paslaugų teikėja. Tuo metu, kai švariųjų technologijų įmonės viena po kitos gąsdinančiu greičiu skelbėsi bankrutavusios, Muskas įsteigė dvi iš labiausiai klestinčių šių technologijų bendrovių pasaulyje. Musko verslo imperija – įvairių sričių gamyklos su dešimtimis tūkstančių darbuotojų ir didžiuliais gamybiniais pajėgumais − uždėjo jam pareigą rūpintis to verslo pažanga ir padėjo tapti vienu iš turtingiausių pasaulio žmonių, kurio aktyvų grynoji vertė sudaro maždaug 10 mlrd. dolerių.

Apsilankius Musko Žemėje ėmė aiškėti keletas dalykų, padėjusių viso to pasiekti. Daugeliui žmonių pasakymas „išlaipinti žmogų Marse“ gali nuskambėti kaip beprotybė, tačiau Musko bendrovėms jis tapo unikalios santalkos šūkiu. Tai masinantis tikslas, formuojantis visus jo darbus vienijantį principą. Visų trijų įmonių darbuotojai yra jį įsisąmoninę taip pat gerai, kaip ir tą, kad diena iš dienos jie bando pasiekti neįmanoma. Muskas nustato darbuotojams nerealius tikslus, šiurkščiai su jais kalba ir verčia sunkiai dirbti, bet tam tikra dalimi jie tą pateisina kaip Marso plano būtinybę. Vieni jį už tai myli. Kiti nekenčia, bet keista − vis tiek lieka ištikimi, nes gerbia jo polėkį ir misiją. Ką turi Muskas ir ko stinga daugeliui Silicio slėnio verslininkų – tai prasminga pasaulėžiūra. Jis − genijus, apsėstas tokios didingos paieškos, kokia net ne kiekvieno vaizduotei. Jis mažiausiai panašus į turtų siekiantį vadovą – jis generolas, vedantis savo karius į pergalę, žadančią saugią ateitį. Markas Zuckerbergas stengiasi padėti žmonėms dalytis vaikų nuotraukomis, o Muskas siekia... apsaugoti žmoniją nuo savaiminio ar atsitiktinio sunaikinimo.

Musko gyvenimas, kurį jis priderino prie visų savo siekių, daugiau negu keistas, gal net absurdiškas. Įprasta savaitė prasideda jo rūmuose San Fransisko įlankos regione. Pirmadienį visą dieną dirba „SpaceX“. Antradienį pradeda „SpaceX“, vėliau sėda į lėktuvą ir skrenda į Silicio slėnį. Porą dienų dirba „Tesloje“, kurios biuras įsikūręs Palo Alte, o gamykla Fremonte. Šiaurės Kalifornijoje Muskas neturi savo būsto, čia jis paprastai apsistoja prabangiame viešbutyje „Rosewood“ ar pas draugus. Kad suderintų Musko nakvynę pas draugus, jo padėjėja siunčia el.

laišką su tekstu: „Kambarys vienam?“ Jei bičiulis atsako teigiamai, vėlai vakare tarpduryje pasirodo Muskas. Dažniausiai jis apgyvendinamas svečių kambaryje, bet yra žinoma atvejų, kai prigulęs pažaisti kompiuterinius žaidimus jis „nulūždavo“ ir praleisdavo naktį ant sofos. Paskui − kelionė į Los Andželą ir ketvirtadienis „SpaceX“. Muskas rūpinasi penkiais savo ir buvusios žmonos Justine sūnumis, dvyniais ir tryniais, kurie pas jį gyvena keturias dienas per savaitę.

Kasmet jis sudaro kassavaitinių skrydžių trukmės lentelę, padedančią susivokti, kiek ilgam padėtis lieka jo nekontroliuojama. Paklaustas, kaip atlaiko tokį įtemptą darbo grafiką, atsako: „Turėjau sunkią vaikystę, galbūt tai padeda.“

Per vieną apsilankymą Musko Žemėje jis buvo priverstas maksimaliai sutrumpinti mūsų pokalbį, nes netrukus turėjo leistis į turistinę išvyką po Oregono Kraterio ežero nacionalinį parką. Penktadienis, beveik 20 val., taigi Muskas netrukus sodins vaikus ir aukles į asmeninį lėktuvą, vėliau vairuotojai juos nuveš į stovyklavietę pas bičiulius ir šie jau sutemus padės Muskų klanui įsikurti. Savaitgalį suplanuotos kelios išvykos pėsčiomis, ir poilsis baigtas. Sekmadienį po pietų Muskas su berniukais grįžta atgal į Los Andželą ir tą patį vakarą jau vienas skrenda į Niujorką. Miegas. Pirmadienį rytinės pokalbių laidos. Susitikimai. Elektroniniai laiškai. Miegas. Antradienio rytą skrydis atgal į Los Andželą. Darbas „SpaceX“. Antradienį po pietų skrydis į „Tesla Motors“ gamyklą San Chozė. Tą patį vakarą skrydis į Vašingtoną susitikti su prezidentu Obama. Trečiadienį – atgal į Los Andželą. Poros dienų darbas „SpaceX“, tada kelionė į „Google“ valdybos pirmininko Erico Schmidto rengiamą savaitgalio konferenciją Jeloustoune. Tuo metu Muskas buvo ką tik išsiskyręs su savo antrąja žmona, aktore Talulah Riley, ir mėgino tuo pat metu dar tvarkytis ir asmeninį gyvenimą. „Manau, kad verslui ir vaikams skiriu pakankamai laiko, tačiau norėčiau daugiau skirti pasimatymams. Man reikia draugės. Todėl turiu kažkur rasti laiko. Nuo penkių iki dešimties valandų. Kiek laiko per savaitę reikia skirti moteriai? Gal dešimt valandų? Mažiausiai? Nežinau.“

Muskas retai randa laiko atsipalaiduoti, bet kai randa, jo šventės būna tokios pats išskirtinės kaip ir visa kita jo gyvenime. Per savo trisdešimtąjį gimtadienį jis išsinuomojo pilį Anglijoje vos dvidešimčiai žmonių. Nuo antros iki šeštos valandos ryto jie žaidė atvirkščią slėpynių variantą, „sardines“ – vienas slepiasi, o visi kiti jo ieško. Kitas vakarėlis vyko Paryžiuje. Muskas su broliu ir pusbroliais pabudo vidurnaktį ir nusprendė iki 6 ryto važinėtis po miestą dviračiais. Išmiegoję visą dieną, vakare įsėdo į „Orient Express“. Ir vėl visa naktis be miego. Prabangiame traukinyje akrobatinius triukus ir spėjimus iš delno demonstravo avangardinė grupė „The Lucent Dosier Experience“. Kitądien traukiniui atvykusi į Veneciją, Musko kompanija pavakarieniavo ir iki 21 val. leido vakarą viešbučio vidiniame kieme grožėdamasi Didžiuoju kanalu. Muskas dievina ir

persirengėlių vakarėlius − viename jų pasirodė su riterio šarvais ir dvikovoje skėčiu įveikė Darto Veiderio kostiumu vilkintį nykštuką.

Per vieną pastarųjų gimtadienių Muskas sukvietė penkiasdešimt svečių į pilį – bent jau kažką panašaus į ją Amerikos kontekste – Taritaune (Niujorkas). Vakaro tema buvo japonų stimpankas, kuris kažkiek asocijuojasi su didžiausia mokslinės fantastikos mėgėjo svajone – korsetų, odos ir mechanizmų kultu. Sukaktuvininkas persirengė samurajumi.

Per šventę miestelio centre įsikūrusiame mažame teatre buvo parodyta ir Japonijoje pastatyta Viktorijos laikų Williamo Schwencko Gilberto ir Arthuro Sullivano komiškoji opera „Mikado“. „Nesu tikra, kad amerikiečiai ją suprato“, – suabejojo Riley, ištekėjusi už jo antrąkart nepasiteisinus Musko dešimties valandų per savaitę pasimatymų planui. Tačiau ir amerikiečiams, ir kitiems svečiams patiko tai, kas vyko paskui. Grįžus į pilį Muskui užrišo akis, pastatė prie sienos, įdavė į rankas po vieną balioną ir dar vieną įspraudė tarp kojų. Tada darbo ėmėsi peilių svaidytojas. „Buvau jį matęs anksčiau, bet vis tiek jaudinausi, bijojau, kad jam gali būti bloga diena, – dalijosi įspūdžiais Muskas, – guodžiausi, kad jei ir pataikys, tai į vieną gonadą, ne į abi.“ Išsigandę žiūrovai liko apstulbę. „Keista, – kalbėjo investuotojas į technologijas ir geras Musko draugas Billas Lee, – tačiau Elonas tiki, kad visi reiškiniai paaiškinami moksliškai.“ Šventėje pasirodė ir vienas geriausių pasaulio sumo imtynininkų. Pilyje buvo įrengtas ringas ir Muskui teko kovoti su čempionu. „Jis svėrė tris šimtus penkiasdešimt svarų (apie 160 kg) ir buvo tiesiog nepajudinamas. Sukaupiau visas jėgas ir šiaip taip atplėšiau jį nuo žemės. Pirmą raundą jis man leido laimėti, bet vėliau sutriuškino. Man ligi šiol gelia nugarą.“

Riley pasirengimą tokiems Muskui skirtiems vakarėliams pavertė menu. Jiedu susipažino 2008-aisiais, kai jo bendrovės buvo ties žlugimo riba. Ji matė, kaip sėkmė slysta iš jo rankų ir kaip iš jo šaiposi žiniasklaida. Suprato, kad to sunkmečio jam padarytos žaizdos maudžia iki šiol ir susiliejusios su kitomis Musko patirtomis traumomis − tragiška mažo sūnaus netektimi ir nelengva vaikyste Pietų Afrikoje – atsispindi iškankintoje jo sieloje. Riley labai stengėsi, kad vyras pailsėtų nuo darbo ir jei ne pamirštų praeitį, tai bent kurį laiką užsimirštų. „Stengiuosi sugalvoti smagių dalykų, kurių jis nėra daręs ir kurie jį pralinksmintų, – sakė Riley. – Mėginame atsigriebti už nelaimingą vaikystę.“

Kad ir kokios originalios buvo Riley idėjos, jos pastangas ne visada vainikuodavo sėkmė. Neilgtrukus po sumo vakarėlio radau Muską darbe, „Teslos“ būstinėje Palo Alte. Šeštadienis. Automobilių aukštelėje pilna mašinų. „Teslos“ patalpose šimtai žmonių įnikę į darbą – vieni kompiuteriais projektavo automobilių dalis, kiti prie savo stalų eksperimentavo su elektronine įranga. Kas kelios minutės visame aukšte pasigirsdavo garsus Musko juokas. Jam įėjus į pasitarimų kambarį, kuriame jo laukiau, prasitariau, kad surinkti tiek žmonių šeštadienį tikrai įspūdinga. Bet

Muskas mano, jie vis mažiau dirba savaitgaliais. „Tapome sušiktai švelnūs, − atsakė jis. − Ketinu visiems išsiųsti elektroninį laišką. Mes sušiktai švelnūs.“ (Įspėju, kad šioje knygoje dažnai rasite žodį „sušiktai“. Muskui, kaip ir daugeliui jo aplinkos žmonių, jis labai patinka.)

Tokio pobūdžio pareiškimai lyg ir sutampa su mūsų nuomone apie kitus vizionierius. Nesunku įsivaizduoti Howardą Hughesą ar Steve'ą Jobsą panašiai barant savo darbuotojus. Kurti naujoves, ypač dideles, nelengva. Muskas du dešimtmečius plėtojo savo bendroves, jam dirbo daugybė žmonių – vieni jį dievino, kiti jo nekentė. Jie vienas po kito troško išsakyti man savo nuomonę ir atskleisti kraupių faktų, kaip veikia jo verslas.

Bendros vakarienės ir nuolatiniai apsilankymai Musko Žemėje atskleidė ir kitokią galimų tiesų apie šį žmogų aibę. Jo darbo rezultatai gali gerokai pranokti Hugheso ir Jobso pasiekimus. Muskas ėmėsi aeronautikos ir automobilių pramonės – sričių, į kurias Amerika lyg ir buvo numojusi ranka − ir padarė iš jų kažką visiškai nauja ir fantastiška. Visų šių pokyčių pagrindas – Musko, kaip programinės įrangos kūrėjo, gabumai ir sugebėjimas taikyti ją mašinoms. Jis sujungė atomus ir bitus tokiais būdais, kuriuos daugelis manė esant neįmanomus, ir to sujungimo rezultatai tiesiog neįtikėtini. Aišku, jam dar reikia pelnyti tokį vartotojų palankumą, kokį įgijo „iPhone“, arba pritraukti kokio milijardo žmonių dėmesį − „Facebook“ tas pavyko. Kol kas jis gamina tik „žaisliukus“ turtingiesiems ir jo augančią imperiją gali sužlugdyti vos viena sprogusi raketa ar masinis „Teslos“ automobilių atšaukimas. Kita vertus, Musko bendrovės jau dabar pasiekė kur kas daugiau, nei prognozavo garsiausi jo kritikai, o jų perspektyvos net ir didžiausius paniurėlius silpnumo akimirką priverčia galvoti optimistiškai. „Man Elonas – puikus pavyzdys, kaip galėtų pasikeisti ir iš pagrindų atsikurti Silicio slėnis, užuot vaikęsis greitų akcijų vertės prieaugių ir telkęsis į laipsnišką produktų vystymą, – sako žymus programų inžinierius ir išradėjas Edwardas Jungas. – Tai svarbu, bet to nepakanka. Turime ieškoti būdų, kaip gaminti ilgalaikiškesnius produktus pagal labiau integruotas technologijas.“ Jungo minima integracija – harmoninga programinės įrangos, elektronikos, pažangių medžiagų ir kompiuterių galios darna – atrodo, ir yra stiprioji Musko pusė, jo įgimtas talentas. Nors paviršutiniškas žvilgsnis pirmiausia pastebi maloniausius dalykus, vis dėl to susidaro įspūdis, kad pasinaudojęs visais savo gebėjimais Muskas pajėgtų nutiesti kelią į erą, kurioje stulbinamos mašinos ir mokslinė fantastika galėtų tapti realybe.

Šia prasme jis labiau primena Thomasą Edisoną nei Howardą Hughesą. Jis išradėjas, verslo pasaulio žvaigždė, pramonininkas, gebantis didžias idėjas paversti svarbiais produktais. Jis samdo tūkstančius žmonių apdirbti metalą Amerikos fabrikuose tada, kai visi tvirtina, kad jog tai neįmanoma. Pietų Afrikoje gimęs Muskas tapo inovatyviausiu Amerikos pramonininku, neeiliniu mąstytoju ir žmogumi, galinčiu pakreipti Silicio slėnio veiklą ambicingesne linkme. Jo dėka po dešimties metų amerikiečiai gali atsibusti ir suvokti turintys moderniausius pasaulyje greitkelius:

tranzitinę sistemą su tūkstančiais saulės baterijų maitinamų įkrovimo stočių, kuria laksto elektromobiliai. Galimas daiktas, kad tuo metu „SpaceX“ jau kasdien sėkmingai skraidins raketas su žmonėmis bei produktais ir ruošis tolesniems žygiams į Marsą. Šie pasiekimai ir sunkiai suvokiami, ir neišvengiami vienu metu, jei tik Muskas ras laiko juos įgyvendinti. Kaip sako jo buvusi žmona Justine: „Jis daro ką nori ir yra nepalenkiamas. Tai Elono pasaulis ir visi mes gyvename jame.“